

Coperta de Done Stan

Coperta I: Familia regală în anii '70 ai secolului XIX.

Clapa I: Prințipele Ferdinand al României.

Clapa IV: Elena Văcărescu.

Editura SAECULUM I.O.
ISBN 978-973-642-360-4

© Toate drepturile pentru această ediție sunt rezervate
Editurii SAECULUM

Robert Scheffer

Introducere

ORIENT REGAL

Cinci ani

la curtea României

Postfață de

PAMFIL ȘEICARU

Traducere de

Rodica PÂNZARU

Cine nu î-a invadat norocul, de altiminteri? Nu-i spăie faptele că va ajunge acolo fără informații, nu-i pasă nici de dumneția care-l păndește. Se poate să nu fie la răla Domnului vădenile iesigure căteva luni înainte, cînd încearcă să se îndepărteze fără griji spre noua iluzie. Adesea, înțeleagă ceva care-l-a impus din drum.

Iată Palatul Regal, unde viața este deosebit de pompos, Zămbetul voivodă și moștenitorul său în prezență este în mără.

La cotitură, domnul șeful statului îl așteaptă deschis cu dogetul pe boala.

Editura SAECULUM I.O.
București – 2016

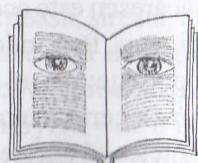
Ce admirabile lecții de tact regesc vom găsi în cartea lui Robert Scheffer.

De atunci au mai fost imitatoare ale Elenei Văcărescu. Zizi Lambrino, în cartea ei *Mon mari le roi Carol* nu pretindea că familia ei descindea din împărații Bizanțului? Și nu este singura fabricantă de genealogii imaginare.

Tot Robert Scheffer a publicat un roman *L'idylle d'un prince* în care aceeași poveste de iubire a prințului Ferdinand e redată amplu.

Orient regal, fiind o prețioasă contribuție documentară pentru istorici, ar trebui tradusă și publicată.

Pamfil Șeicaru

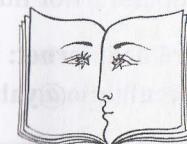

Cuprins

<i>Introducere</i>	5
I. Sosirea la București și instalarea la palat. – Prezentarea la rege și la regină. – Schiță a curții. – Peisaje și impresii. – Primăvara la palatul Cotroceni. – Plecarea la castelul Peleș.....	7
II. Sinaia și castelul Peleș. – Viața care se ducea acolo. – Portretul lui Carmen Sylva. – Domnișoara Elena Văcărescu și importanța ei.	24
III. Portretul prințesei Josephine von Hohenzollern-Sigmaringen. – Sosirea lui Pierre Loti. – Poetul Alecsandri. – Portretul prințesei-mame von Wied. – Turneu academic: C. Doucet, F. Coppée, Sully Prudhomme, Octave Feuillet, Leconte de Lisle, Emile Augier, Gounod, doamna J. Adam.	45
IV. Mică răzmeriță văzută din palat. – Maiestățile Lor își recapătă puterile în străinătate; întoarcerea la castelul Peleș. – Sosiri princiare: regina Natalia a Serbiei, arhiducele Karl-Ludwig și arhiducesa Maria-Theresa, prințul von Wied, prințul de Wales. – Serbări în onoarea lor. – Silueta prințului von Bülow. – Întoarcere la București.	64

- V. Doamna Sarah Bernhardt la Bucureşti. – Emulaţia lui Carmen Sylva care face lectură la five o'clockuri din lucrările ei dramatice. – Prinţul Ferdinand al României se instalează la palat. – O excursie pitorească în Carpaţi în tovăraşia reginei. – Trecerea prin Bucureşti a prinţului de Napoli..... 83
- VI. În călătorie. – Popas la castelul Umkirch. – ředere la Neuwied; o curte mică şi caraghoasă. – Sosirea în Țara Galilor. – Familia Văcărescu o acaparează pe regină. – Aceasta se produce în public. – Plecarea la Balmoral..... 98
- VII. La regina Victoria. – Sosire la Edinburgh şi lectură la Londra. – Alte ţe şi Maiestăţi la castelul Sigmaringen. – Haltă la ducele de Nassau. – ředere la Viena şi interviu imperial..... 110
- VIII. ředinţe de spiritism la Sigmaringen. – „Spiritele“ se instalează la Castelul Peleş şi la Bucureşti. – Ele schiþează „Visul imperial“. – Desen al idilei principiare şi dezvăluiri tragice. – Interludiu liric..... 127
- IX. Copilării şi intrigi sub privirea regelui. – Prinţul Ferdinand se duce la Berlin, se ţimbolnăveşte la întoarcere şi domniþoara Văcărescu se emoþionează. – Înfloreşte idila. – Sunt trimis în Grecia. – Audienþa mea la regina Olga. – O cină la contele de Montebello la Constantinopole. – Mă întorc la Bucureşti. – Logodna secretă a prinţului Ferdinand..... 147
- X. Intimitate la regină. – Furia şi răzbunarea unei cameriste. – Tratatul României cu Tripla Alianþă: îscusinþele domnului von Bülow. – Excursie în Carpaţi. – Idila proclamată devine tragică.

- Atitudinea regelui. – Prinþul e ţindepărtat. – Efervescenþa presei. – Toþi se întorc la castelul Peleş. – Anecdote. – Regina pleacă la Venetia..... 162
- XI. Venetia vara. – Nepăsare şi libertate. – Gazetele continuă campania. – Starea reginei se agravează. Ambasadori ciudaþi la prinþul Ferdinand. – Vizitele ducelui de Genova, a lui don Carlos, a lui Pierre Loti. - Plecarea domniþoarei Văcărescu din ordinul regelui. – Sosirea regelui; viclenia lui. – Scena se metamorfozează. – Mă întorc la Bucureşti..... 183
- XII. Izolare la Bucureşti. – Cum a fost ars jurnalul reginei. – Îmi dau demisia. – Ultima audienþă la rege, la castelul Peleş. – Reflecþii finale..... 199
- Apendice 209
- Addenda la ediþia română 214
- Postfaþă. *O carte mai puþin cunoscută* 218

Aviz cititorului

Aceste pagini de amintiri au fost scrise înainte de război¹. Am crezut că nu trebuie să le retușez, pentru că toată valoarea lor stă în sinceritatea naivă. Totuși, îci și colo, am arătat ce legătură există între ele și evenimentele din prezent. Cîitorul n-are decât să se amuze, dacă-i place, cu această piesă pentru marionete, jucată în vremea marelui tumult.

R. S.

ROBERT SCHEFFER

Aviz cititorului

Acstea pagini de amintiri au fost scrise înainte de război¹. Am crezut că nu trebuie să le retușez, pentru că toată valoarea lor stă în sinceritatea naivă. Totuși, ici și colo, am arătat ce legătură există între ele și evenimentele din prezent. Cititorul n-are decât să se amuze, dacă-i place, cu această piesă pentru marionete, jucată în vremea marelui tumult.

R. S.

1. Primul război mondial (n. trad.).

1. Primul război mondial (n. trad.).

I

Sosirea la Bucureşti și instalarea la palat. – Prezentarea la rege și la regină. – Schiță a curții. – Peisaje și impresii. – Primăvara la palatul Cotroceni. – Plecarea la castelul Peles.

Într-o dimineață din preajma Crăciunului anului 1886, în gara București cobora din tren un Tânăr aproape fără barbă, cu statura plăpândă, dar care arăta mai solid în șuba amplă și bogată; o căciulă de astrahan, adusă de la Moscova, îi dădea chipului un prestigiu căzăcesc și militar, de care era cu atât mai mândru cu cât n-avea habar de meseria armelor. Un valet în livrea, cu pălăria galonată cu aur, pe care se înlanțuiau coroane brodate cu mătase colorată, se apropie de el și-l întrebă în franceză:

— Dumneavoastră sunteți domnul Scheffer?

Tânărul era într-adevăr domnul Scheffer, altfel zis, eu însuși. Valetul, de origine lorenă, era unul din oamenii Maiestății Sale regele României, însărcinat să mă conducă la palat. M-am urcat într-o trăsură cu blazoane și, pe când caii mă duceau în trap către reședința regală, am avut răgazul să arunc o privire asupra orașului și să mă gândesc pentru ultima dată câte ciudătenii mi se puteau întâmpla în mediul nou în care intram.

Din oraș, la drept vorbind, n-am putut vedea mare lucru; se înălță o ceață de moină, care umplea cu albeață ei străzile înguste, revârsându-se peste acoperișurile caselor mărunte, și

la atingerea ei ușoară, priveliștile devineau fugare și aproape ireale. Totuși, pe caldarâmul inegal circulau multe trăsuri zgomotoase și iuți – am aflat mai târziu că se numea *birje* – a căror îngustime se potrivea cu cea a străzilor. Vizitiii, încotوشماňați în mantă de catifea, tronau pe banchete cu măreție. Știam că în majoritate erau ruși, din secta scopiștilor, adică îi sacrificaseră lui Dumnezeu virilitatea; iar chipurile placide și buhăite mărturiseau câtă seninătate le aducea starea lor. Prăvăliile erau bălțate în diverse culori. O mulțime pitorească, îmbrăcată în aba albă, purtând cămași brodate de culoare închisă, se mișca fără grabă. Sacagii, negustori ambulanți treceau purtând pe cap, de cele mai multe ori, un fes al cărui cilindru stacojiu amintea de Turcia vecină.

Priveam fără prea multă atenție spectacolul, la urma urmei, destul de banal și lipsit de farmec, fiindcă toate gândurile mele se îndreptau spre palatul la care abia așteptam să ajung și de care îmi era cam frică. Nu cunoșteam absolut pe nimeni, nu știam cum era eticheta aici, nu văzusem decât niște fotografii insignifiante ale Maiestăților Lor, iar despre regină știam mai ales că era acea Carmen Sylva al cărei talent, farmec și bunătate le lăuda toată lumea. Totuși, prințesa Hélène B... îmi furnizase câteva indicații destul de precise asupra curții și Maiestăților Lor'. Îmi aminteam în chip destul de nedeslușit amănuntele,

1. Pentru a se înțelege mai bine povestirea ce urmează, le transcriu aici parțial: „...Domnișoara de onoare care este prietena mea și la care puteți recurge atunci când este vorba de chestiuni de formă, de etichetă sau altele, se numește domnișoara Romalo. Este extrem de rezervată și regret că nu pot să vă recomand ei, pentru că în România nimici, nici măcar ea, nu trebuie să știe că am un amestec în numirea dumneavoastră. Stăpâna cea mare este fermecătoare, dar sfâșiată de dolii crude sucesive. Nu are mare lucru de făcut și nu se ocupă decât de relațiile mondene ale Curții...“

„Cu regele trebuie să vorbiți despre pictură, arte frumoase, istorie, geografie, cifre, statistici, niciodată politică. Nu sunteți

și aș fi vrut să știu ce se întâmplase cu baroana von Witzleben, căreia aveam să-i fiu urmaș, care se încăpătâna să nu moară, și care îmi fusese zugrăvită ca fiind o bătrână morocănoasă, devotată stăpânei și geloasă pe mine *a priori*. Trăsura înainta pe Calea Victoriei, artera principală a orașului, foarte aglomerată și foarte îngustă, și care dintr-o dată se lărgea într-un soi de piață mărginită pe o parte de o clădire cu dimensiuni destul de vaste, cu o arhitectură banală și care semăna cu o prefectură mai importantă: palatul. Echipajul descrise una din curbele ale căror eleganță și corectitudine ar fi fost apreciată de un Paul Bourget, și se opri în fața unui peron, unde un domn îmbrăcat în negru, cu multe decorații, corpulent, cu picioare scurte, cu craniul cam lucios, cu nasul considerabil dominând niște mustați fluturânde, îmi zâmbea cu amabilitate. Își declină numele și calitățile: „A. Steriadi, directorul reședințelor regale“ și mă călăuzi spre apartamentul meu, printr-un vestibul pustiu ca un corridor de liceu de mâna a doua. Erau două camere la parter, spațioase, înalte și mobilate sumar. Mă cerceta, ascunzându-și cu greu surprinderea. Tinerețea mea îi descumpănea așteptările, și mai era intrigat de o anumită căutare

nici francez, nici alsacian, nici rusofil, nici bulgar, nici turc, nu sunteți nimic decât spectator și auditor impasibil a tot ceea ce se va face și se va spune! V-am spus că reginei i se sărută mâna. Nu o veți face chiar de la început, ci numai atunci când, după ce v-ați familiarizat cu ea, vă veți obișnui cu obiceiurile țării și Curții. Să nu îl neglijăți pe un om fermecător, dacă aveți ocazia să-l vedeti, pe generalul Greceanu, șeful casei militare a regelui. Regele este catolic, regina protestantă, țara ortodoxă: să nu vorbiți despre religie... Să nu-i vorbiți niciodată reginei de copila ei care a murit. Să nu șovăiți să-i puneti întrebări de fiecare dată când veți avea nevoie. Este bunătatea și simplitatea însăși. Nu știu dacă veți avea de-a face cu domnul Basset, este secretarul regelui sau mai degrabă administratorul bunurilor și contabilul lui. Cred că aceste detalii vă vor fi folositoare.“

în ținuta mea, de luxul inelelor și de acul de cravată (aveam atunci prostul gust să mă împodobesc cu bijuterii bogate); se aștepta – aşa cum avea să-mi mărturisească mai târziu – să descopere în persoana mea încă una din pușlamalele străine pe care Maiestățile Lor le angajau cu placere.

După câteva complimente și urări de bun venit, am fost lăsat singur. Pe când îmi făceam toaleta, cercetam încăperea. În imensitatea camerelor goale mă simțeam dezorientat. Ferestrele dădeau spre piață – în realitate spre curtea de onoare, – un dreptunghi pustiu, prin care treceau uniforme în depărtare, și care contrasta cu animația străzii. Strada era urâtă, casele de vizavi meschine. Cartierul n-avea nimic princiar; nici degajări, nici perspectivă, nici cel mai mic scrupul de eleganță. Privirile mi se umpleau de plăcute și mă cuprindea stânjeneala.

Gândurile mele cam mohorâte au fost întrerupte de sosirea lacheului, cu pantaloni scurți de postav roșu, care mi-a spus: *Poftiți la masă*. Moment delicat; trebuia să iau contact pentru prima dată cu un grup de oameni legați între ei, cărora nu le cunoșteam obiceiurile și nici sentimentele față de mine. Nici măcar nu mi-era foame...

Masa era completă când am intrat. Am fost măsurat din priviri și am măsurat și eu la rândul meu. Există un instinct sigur care ne avertizează dacă în jurul nostru există simpatie sau ostilitate. Oamenii se fereau de intrusul care acapara un loc solicitat de alții, iar atitudinea lui nu anunța deloc că se va ploconi și că se va tărî. Primirea fu politicoasă dar rece. Am fost prezentat generalului Greceanu, prefectul curții, colonelului Candiano, aghiotant de serviciu, domnului Basset, secretarul Regelui, un elvețian din Neuchâtel, și câtorva alți convivi de mai mică însemnatate, apoi conversația se relua fără să mi se mai acorde atenție. De fapt, vecinul meu, același domn Steradi care mă primise, bonom și cordial, legă foarte amabil din când în când conversație cu mine. Dar preferam să studiez

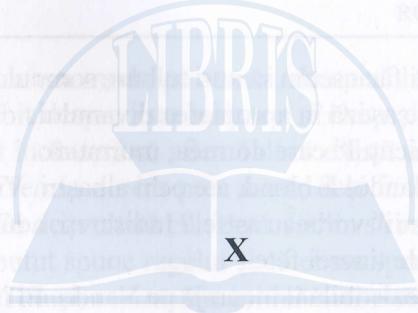
chipurile, să ascult vorbele: chipurile erau banale, vorbele erau fade. Conversația avea loc în franceză; nu puteau să-mi scape nuanțele cele mai fine. Se vorbi despre micile incidente de la curte, apoi despre politica generală. Îmi dădu seama curând că domnul Basset făcea aici pe suveranul fără ca nimeni să i se împotrivească; mai târziu am aflat și cauza faptului: omul care ține punja cu bani este cel mai respectat, iar el se pricepea la afaceri. Conversația lui era de altminteri burgheză, îi plăceau arta vulgară și locurile comune.

Tocmai petrecusem două luni la Moscova, într-o societate aristocratică și rafinată. Prima mea impresie, care nu s-a dezmințit, a fost că aici tonul era lipsit de urbanitate. În plus, livreaua era prost croită. Văzusem altele mai frumoase.

Defilarea la sfârșitul mesei, în șir indian, respecta exact ordinea preseanțelor. Toți acești domni se îndreptără spre saloanele și birourile respective, ca și șefii de birou, lustruiți și cu gâtul țeapăn, care se duseră la posturile lor după masă. După-amiază am fost prevenit că doamna baroană von

Witzleben ar avea plăcerea să mă primească.

Respectabila doamnă, descendenta bastardă a prinților von Hessen, avea la curte o situație nedefinită, pentru că era exclusă de la receptiile oficiale. Întrucât avuseser mari necazuri în viață, fusese adăugată de prințesa von Wied la trusoul reginei, fiica ei, în calitate de damă de companie și de cameristă. După aceea îi fusese acordat titlul de „lectoră a Maiestății Sale“, deși, având un îngrozitor accent german, nu citea niciodată cu glas tare; mai cumula funcțiile de trezorieră, secretară și cameristă. Câteva luni mai târziu fu cât pe-aci să moară, și chiar acest fapt, în afara altor motive, îmi adusese onoarea de a fi chemat să-i preiau succesiunea, deși în atribuțiile mele nu intra și aceea de a o îmbrăca pe Maiestatea Sa... Cu timpul doamna von Witzleben uzurpare autoritatea și crâcnea atunci când regina nu i se supunea. Acum, puțin cam ramolită, rămânea tot tiranică

Intimitate la regină. – Furia și răzbunarea unei cameriste. – Tratatul României cu Tripla Alianță: iscusințele domnului von Bülow. – Excursie în Carpați. – Idila proclamată devine tragică. – Atitudinea regelui. – Printul e îndepărtat. – Efervescența presei. – Toți se întorc la castelul Peleș. – Anecdote. – Regina pleacă la Venetia.

„Prietenii“ izbutiseră deci să pună la cale o logodnă, și după dramele oculte din iarnă, primăvara avea să se parfumeze cu poezie... Mai rămânea de dus la bun sfârșit ceremonia căsătoriei, ceea ce prezenta dificultăți pe care Ferdinand le bănuia; de aceea cerea un răgaz, solicitând ca interesata și inițiații să păstreze secretul. Poate că, în ciuda reginei, deznodământul i se păru problematic și vroia să se bucure cât mai mult timp posibil de misterul interludiului sentimental. Regina celebra în poeme fermecătoare bucuria și calmul actuale. Și totuși, furtuna bubuia surd în depărtare. Printesa mamă von Wied îi adresa fizice epistole tenebroase, predici în care se amestecau îndemnurile pioase și mustrările severe. „Nu asculta glasuri îngălătoare!“ scrisa ea. La ce glasuri făcea aluzie oare? Camerista Maiestății Sale ar fi fost în măsură să-și informeze stăpâna. De mai multe luni nefericita trăia în necazul cel mai negru. Conciliabulele noastre o duceau la disperare. Fiind înfiorător de geloasă, favoarea în care se afla domnișoara Văcărescu îi sfâșia

inima. Și, fiindcă ura bărbății, resimțea ca o jignire intimitatea de care mă bucuram în cercul reginei. Ba pentru a-i veni de hac, iată că persoanele noastre invadau până și domeniul cel mai rezervat, un loc sacrosanct: cabinetul

Chiar cabinetul de toaletă al Maiestății Sale, odaie din dos unde se putea discuta fără riscul de a fi pândit. Deja fusesem autorizat de Maiestatea Sa să violez sanctuarul în compania ei; în încăpere se etala pe o masă mare corespondență; și camerista considerase aceasta ca pe un afront crud. Acum intra și prințul Ferdinand și se instala ca la el acasă; lucrul era de neîngăduit. Se făcu un lucru și mai abitir. Cabinetul de toaletă era separat cu o perdea de sala de baie. Aceasta, destul de spațioasă, recent restaurată, împodobită cu covoare bogate orientale, mobilată cu divane mici și scunde, forma un ungher confortabil și discret. Regina ne introduce și acolo, iar logodnicii își aveau confortul lor. Dar ușa de comunicare dând acces către locuința fioroasei subrete era zăvorâtă în aceste momente. De mai multe ori ea își rupse unghiile pe broasca de la ușă. Își făcu mult sânge rău, îndrăzni să-i facă reproșuri reginei, plângându-se că este ignorată și promițând că în cele din urmă i se va face dreptate. Întrucât dorea scopul, nu se dădu îndărât din fața mijloacelor.

Așa cum am menționat, regina avea obiceiul să țină un jurnal, în care își nota odinioară gândurile și impresiile și în timpul din urmă cuvintele „prietenilor“. Cuvintele mergeau de multe ori atât de departe, încât n-aș putea să le repet salvând decență. „Prietenii“ își băgau nasul în multe lucruri. Se amestecau în viața cea mai privată, dădeau sfaturi. Iată primejdia experiențelor de acest tip: până la urmă fiecare își arată sufletul gol, gândurile cele mai intime, dorințele și decepțiile. La masa mediumului, confidențele nu se mai isprăveau¹. Ele continuau

1. Astfel, printre imprudențe, dacă pot să spun ale „prietenilor“, regina a aflat în sfârșit că mama ei era căsătorită morganatic cu baronul von Roggenbach. Simți o adevărată amețeală de rușine și de durere și merse până la a se întreba dacă nu era fiica acestui bărbat detes-

în întrevederile particulare și mergeau până la viața conjugală... Mi-e cu neputință să intru în detalii. Ceea ce nu pot spune, regina însă scria pe de-a întregul în jurnalul ei, fără perifraze și cu multă asprime.

Or, acest jurnal prețios și scabros, care ar fi trebuit să fie închis sub trei broaște, regina, încrezătoare sau neglijentă, îl ținea într-un sertar al *secrétaire*-ului, de unde camerista putea să-l scoată noaptea și să copieze pasajele interesante. Transformată de prințesa von Wied, în cursul ultimei şederi la Segenhaus, în spion al stăpânei ei, se achita de sarcină cu furie și răutate. În ochii piticei sclipea răutatea satisfăcută.

Era evident, după tonul scrisorilor bătrânei prințese, că cineva din anturajul reginei trăda. La început poate că se expediaseră rapoarte simple; dar anumite fraze erau de o asemenea precizie, încât nu puteau emana decât de la o persoană care avea cunoștință exactă a faimosului jurnal. Până la urmă și regina recunoscu adevărul; deși imediat bănuielile au indicat-o pe Burin, Maiestatea Sa neglijă să ia precauții. Abia mai târziu am avut dovada grațioasei intrigi înnodate între cameristă și pioasa Alteță, intrigă la care s-a asociat și nobilul prinț von Wied, și care l-a servit pe rege; dar l-ar fi servit și mai bine dacă el ar fi știut de ea la timpul potrivit, înainte de izbucnirea scandalului.

Romanul lui Ferdinand și al Elenei n-o preocupă pe regină într-o măsură atât de mare încât să uite pe de-a-ntregul de alte treburi, foarte serioase, pentru că era vorba de politică. Mai târziu, amestecul suveranei în acest domeniu care-i era interzis¹, avea să atragă asupra ei – și asupra umilei mele persoane –

tat și crezu că fratele ei (mezinul) era fiul lui... Comentariile din jurnal erau teribile. Văduva, în ciuda pietismului ei, turbă, se simți judecată și fu furioasă..

1. Suverană... Se spunea în fața lui Bismarck: „suveranii noștri“.

„Cum, răspunse el, suveranii noștri? Nu există decât un suveran și împăratasa nu este decât prima supusă a împăratului“.

amenințările și calomniile presei „târâtoare“, afacerea Văcărescu nefiind decât un pretext.

Cu câteva zile înainte de plecarea mea spre Grecia, Maiestatea Sa, cu care mă aflam odată singur, îmi spuse dintr-o dată:

— Sunt foarte încurcată: nu știu în ce sens să-l dirijez pe rege.

Se opri, apoi, văzându-mă intrigat, fără să îndrăznesc să-i pun întrebări, reluă:

— La urma urmei, pot să mă destăinui dumneavastră, deși este un secret de stat.

Și atunci aflai următoarele: cu câțiva ani înainte, România încheiașe în secret o convenție militară cu Tripla Alianță, care expira luna viitoare. Tratatul, a cărui copie o transcrisea ea cu mâna ei, era închis în seiful dormitorului din castelul Peleș. Deși în presă se făcuse aluzie de multe ori la el, nimeni în afară de semnatari, care erau pe de o parte împăratul Germaniei și prințul von Bismarck, de cealaltă parte regele și ministrul Brătianu, tatăl ministrului actual, și intermediari, n-ar fi putut să certifice că el exista cu adevărat. Acum, regele șovăia dacă să-l reînnoiască, iar regina îi întreținea șovăiala.

— Totuși, ce să facem? zise ea. Trebuie să ne hotărâm.

Nu mai menționez aici considerații care acum ar fi lipsite de interes. Voi nota totuși ca pe un fapt ciudat detașarea pe care o manifesta regele în acel moment față de Germania (în inima lui era totuși foarte german) și ca pe un fapt destul de normal aversiunea efemeră pe care o arăta regina față de patria ei, unde se considera ignorată, rău văzută de familia ei, suspectată la curți, antipatică împăratului care o lua în batjocură, în timp ce în Franța, unde prestigiul coroanei este mare pentru mulți imbecili, se credea foarte apreciată, pentru că, fără să se facă prea multe cercetări, i se celebra geniu prin gazete.

Nimeni nu va pune la îndoială mărturisirea că amorul meu propriu a fost măgulit că sunt inițiat la un „secret de stat“. Dar îmi tresărea și inima de „revanșard“ și cred că am folosit argumente destul de vehemente pentru a o convinge pe regină